

2) військовозобов'язані під час проходження ними навчальних зборів; 3) особи офіцерського, сержантського і рядового складу органів КДБ; 4) особи офіцерського, сержантського і рядового складу військ внутрішньої і конвойної охорони МВС СРСР; робочі військово-будівельних загонів; 5) військовополонені, ці особи належали до Збройних Сил, які входили в ополчення, добровільні загони, кореспонденти та інші. Режим утримання військовополонених регулювався Женевською конвенцією 1949 р. та іншими міжнародними угодами (Военный энциклопедический словарь / Пред. Гл. ред. комиссии С. Ф. Ахромеев — М. : Воениздат, 1986. — С. 143.).

Військовослужбовець як суб'єкт військового злочину був громадянином СРСР, який проходив один із видів військової чи прирівняної до неї служби у відповідних військових формуваннях; його вік відповідав вимогам для військовослужбовця відповідної статі, посади, військового звання.

До ознак суб'єкту військового злочину стосовно військовозобов'язаного відносилися: наявність громадянства СРСР; особа зарахована до запасу; особа не досягла граничного віку перебування в запасі; особа призвана на навчальні чи перевірочні збори з відривом від виробництва; відсутні передбачені законом перепони для призову особи на збори. Для визначення військовослужбовця або військовозобов'язаного суб'єктом військового злочину потрібна була сукупність названих ознак.

За вчинення військових злочинів до кримінальної відповідальності могли притягуватися цивільні особи, але лише в тому випадку, якщо вони були співучасниками злочину (організаторами, пособниками, підбурювачами).

ЧЕНКОВА К. П.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права

ВИХОВНО-ВИПРАВНІ УСТАНОВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА II ПОЛ. XIX — ПОЧ. XX СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ ОДЕЩИНИ)

В Україні вирішення проблем створення та діяльності виховно-виправних установ вбачається актуальним через ряд тенденцій: а) зростання «соціального сирітства», коли діти за живих батьків залишаються без їхнього догляду й опіки; б) криза в соціальній, політичній, економічній сферах, що призводить, зокрема, до зростання злочинності серед неповнолітніх.

У II пол. XIX ст. було відкрито дитячі притулки та сирітські виховні будинки. Метою була опіка дітей-сиріт: первинне виховання і навчання, підготовка до чесного, трудового самостійного життя, турбота про подальше влаштування тих, хто випускалися із закладу. На відміну від сирітського будинку, де діти перебували на протязі року, дитячі притулки були різних типів. Виокремились пологові, виправні, землеробські, ремісничі, притулки-захистки, притулки-оздоровниці, захистки для дітей мобілізованих батьків, колиски для покинутих дітей. 5 грудня 1866 р. був затверджений Закон щодо відкриття спеціальних притулків для морального виправлення неповнолітніх злочинців (ПЗЗРІ. — 1866. — № 43949). Притулки мали організовуватися урядом за підтримки земств, громадськості, духовних установ та приватних осіб. Але практично всі притулки в досліджуваній період були створені приватними особами чи товариствами.

Створена в Одесі мережа притулків і сховищ за масштабом виправно-виховної роботи не поступалася столичним. Серед них вирізнялися:

міський сирітський будинок (відкритий не пізніше 1808 р., спочатку підпорядковувався ПГО, потім — місту. З 1877 р. при ньому відкрито міське училище, а з 1892 р. — ремісничі класи. Тут діяли кравецька, шевська, палітурна, столярна і слюсарно-механічна майстерні та оркестр);

міський притулок для опіки немовлят (1890 р. Міське врядування направило до нього своїх вихованців, яких вилучило з Павловського притулку «Товариства піклування про немовлят і породіль». У 1893 р. зусиллями міста споруджений власний заклад для опіки немовлят і покинутих дітей. В притулку утримувалися виключно хворі й новоприбулі діти, а решта вихованців знаходилась у сільських годувальниць);

Одеський єврейський сирітський будинок (1868 р., а в 1879 р. зазнав реорганізації. З 1881 р. при закладі започатковані шевська, палітурна і швацька майстерні. У 1891 р. за містом була відкрита землеробська ферма єврейського сирітського будинку, на території якої влаштовано санітарну станцію на 75 дітей. При закладі функціонувало однокласне з підготовчим класом училище, що включало 4 самостійних відділення. Даний виправно-виховний заклад відрізнявся від аналогічних тим, що робота в майстернях і на фермі здійснювалася виключно після повного вивчення вихованцями курсу навчальних предметів, тобто за досягнення ними 12-річного віку);

Олександрівський дитячий притулок (засн. 23 листопада 1847 р. на Молдаванці. Включав два навчальні класи та клас рукоділля і крою);

сирітський притулок Гладкова (1879 р., для опіки та початкового навчання бідних хлопчиків-сиріт. При закладі функціонувала однокласна церковно-приходська школа. Заклад був розрахований на 50 сиріт віком від 4 до 10 років усіх верств населення православного віросповідання.);

Благовіщенський сирітський будинок (25 березня 1835 р.);

Михайло-Семенівський сирітський будинок (1859 р. на кошти княгині Є. Воронцової. У приходському училищі сирітського будинку було два відділення: чоловіче, для вихованців закладу і хлопчиків, які відвідували його щоденно, та жіноче, для дівчаток, які також приходили щодня.);

Павловський притулок Одеського «Товариства піклування про немовлят і породіль» (1865 р. доктором Лінком і перейменованій у 1873 р. на «Павловський» на честь графа П. Коцюбу. У ньому виховувалися підкидьки, які згодом передавалися на вигодовування в селища.);

притулок Одеського товариства опіки незможних і допомоги нужденним (1881 р. При закладі запроваджені два класи народної школи, один з яких відкритий Одеською міською управою у вересні 1898 р., а також кравецька, шевська і столярна майстерні.);

прихисток Одеського товариства заступництва тих, хто відбув покарання, і безпритульних (14 березня 1893 р. Спочатку прихисток носив ім'я Альберта — помічника присяжного повіреного, який у себе вдома у двох кімнатах розмістив палітурні майстерні для неповнолітніх, які відбули покарання. Певні незручності приміщення змусили перевести заклад на один рік у будинок Брайкевича, а в 1892 р. — у будинок фон Ярмершtedта. Пізніше споруджено власне приміщення в Ботанічному саду. Поряд знаходився корпус із ковальською, слюсарною і столярною майстернями.);

Одеський виправний притулок для малолітніх злочинців (1889 р. При ньому діяла власна церква, школа з трьома відділеннями, лікарня з аптекою, а також столярна і шевська майстерні. Відповідно до статуту притулку від 28 квітня 1886 р., до закладу приймалися неповнолітні хлопчики за вироком суду і безпритульні всіх віросповідань від 10 до 16-річного віку на термін не менше 2 років. Система покарань, прийнята в закладі, включала догану, публічну догану, ізолювання, трудову діяльність окремо від товаришів, відокремлене утримання під суворим наглядом.) (Шпак В. П. Реабілітаційна діяльність зарубіжних і вітчизняних виправно-виховних закладів ХІХ — початку ХХ ст. / В. П. Шпак. — Полтава : АСМІ, 2005. — 336 с. с. 373—378).

Маріїнський дитячий притулок (призначався для денного догляду за дітьми Пересипу і Нового Базару.);

дитячий притулок імені імператриці Марії Федорівни (1867 р. Метою спочатку було денне піклування про дітей із навчанням їх грамоти на час, коли батьки на роботі. У 1877 р. був пристосований для постійного проживання 40 дітей. Ім'я імператриці Марії Федорівни заклад отримав у 1881 р. (Одеський альманах: Юбилейный справочный календарь-сборник на 1894—95 гг. — Одесса: Изд. Ю. И. Сандомирский, 1895. — С. 46—47. Южно-русский альманах. — Одесса: Изд. Ю. Сандомирского, 1900. — С. 86—89).